

Ordförande: Rolf Svensson, Skålvampsvägen 3, 611 63 Nyköping. Tel: 0155-268 454, e-post: chrolf@bredband2.com

Ord ledamöter: Birger Bring, Oskarhamn, Peder Nilsson, Kristdala, Annika Sabelsjö, Kristdala, Weronicha Svaleng, Högsby
Suppleanter: Anna-Lena Hagsell, Nyköping, Thomas Erlandsson, Kristianstad, Staffan Svensson, Oskarhamn, Annica Triberg, Kalmar

Revisorer: Gerd Ireman, Oskarhamn, Christer Andersson, Hultsfred

Valberedning: Karin Larsson, Kalmar (samman), Bernt Josefsson, Sävsjö, Thina Rydell, Kalmar, Inger Wallenskiöld-Ragnarsson, Tranås

Övriga adressuppgifter finns på www.sabelskjold.se

Textbearbetning och layout:

Annica Triberg

Tel: 0705-611 407

E-post: triberg@telia.com

Thina Rydell

Tel: 0733-544 569

E-post: thina@karlstorp.nu

Har du förslag eller åsikter om innehållet? Vill du skriva en rad eller två? Hör av dig!

Sabelskjöldarn

2010

Brita Larsdotter – en mäktig kvinna på Nyköpingshus

"Salen som vi befinner oss i har aldrig varit tänkt att användas som matsal, utan som mat- och vinkällare".

Vi sitter i gästbudsalen på Nyköpingshus på släkträff i augusti 2009. Omkring 100 personer med sabelskjöldsanskyntning har samlats. På sjungande finlandssvenska berättar Stina Palmgren Eriksson för oss om vår anmoder, Brita Larsdotter, gift med en av hertig Karls fogdar, Jöns Mårtensson.

År 1560 är hertig Karl 10 år gammal. Han är då redan hertig av Närke, Sörmland och Värmland. Som vuxen, under den senare delen av 1500-talet, bygger hertig Karl om slottet, det ingår

i hans strategier för att framstå som trovärdig och framgångsrik. Som ett exempel på stordådigheten nämns att trädgården sträckte sig ända från Nyköpingshus och fram till kyrkan. Hertig Karl hade även ett mycket glansfullt hov.

Slottet, som det såg ut på den tiden, var en stor arbetsplats, i synnerhet för kvinnor. Det fanns en kvinnlig hierarki på slottet och högst i rang stod fatbushustrun, Brita Larsdotter. Nycklarna som hon bar fästa i sitt bälte fram till på kjolen var en tydlig såväl synlig som ljudlig signal om vem som var chef. Britas ställning gav henne en mycket respektfull position, hon var en myndig kvinna med ansvar för driften av hela slottets hushåll.

Hertig Karl sökte sina trojänare bland frälse snarare än ur sitt eget adliga stånd. Det var en strategi som syftade till att han ville ha lojala undersåtar som inte skulle komma på tanken att utmana självaste adeln.

Hertigen var medveten om en arbetares värde, istället för att låta dömda sitta i fängelsehålor, nyttjade han dem som arbetskraft och de fick arbeta av sina straff.

Mat och dryck kom från lanbruken runt omkring, gårdar ägda av kronan, så kallade kungsladugårdar. År 1590 fick en dräng en årslön om tre mark, en piga fick motsvarande 16 mark. Då det blev sämre tider sänktes lönen för alla, men medan en dräng då endast fick mat som lön fick en piga fortfarande åtta mark samt tyg, vadmal och annat som var användbart i det dagliga livet. Det verkar tvärt emot den gängse uppfattningen om hur det gick till med lönesättningen under denna

tidsperiod och om hur löneläget är i dagens samhälle för många kvinnor...

1570 var hertig Karl på resande fot i Tyskland. Han hade systrar som var gifta och bosatta i landet och genom dem fick han en del kontakter med köpmän. Hertigen hade näsa för affärer och hade upptäckt att det med framgång gick att sälja järnmalm och kanoner till tyskarna.

Hertigens andra hustru var kusin till dennes första gemål och hon kröntes sedermera till drottning Kristina d.ä. Bröllopet mellan hertig Karl och Kristina var en pampig fest som varade i tio dagar. Alla inbjudna hade i sin tur med sig minst tio personer: tjänstefolk till inbjudna festdeltagare, vagnmakare och andra som en adlig person kunde tänkas vara i behov av inför dylikt festande.

Själva bröllopsakten var minst sagt annorlunda mot dagens ceremonier. Då lät man uppföra en stor säng i kyrkan, till denna säng förde man brudparet och la dem symboliskt däri. Sedan ställde sig gästerna runt sängen och åt konfekt samt höll en predikan - därefter var äktenskapet ingånget. Därpå fortsatte festandet men torningar, jakt och annat som kunde tänkas räknas som värdig underhållning. De tyska gästerna som kommit just för detta bröllop, tyckte att de svenska skogarna var skrämmande med alla dess vilda djur. För att lösa den viktiga jaktfrågan även för dem lät hertigen fånga in ett antal älgar som släpptes lösa inne på borggården, varpå även tyskarna fick möjlighet att på ett mer betryggande vis, nedlägga en älg!

Hertig Karls sa om sin Kristina att "hon är en kvinna som håller att ta i". Kristina var förmodligen välutbildad och kompetent med en hög skolning. Hon fick rykte om sig att vara snål och gniden, men troligen var hon enbart ekonomiskt sinnad.

Hertig Karl dog 1611. Då var Kristina i medelåldern. Ett exempel på förtroendet Karl hade för Kristinas kompetens var när han var i Baltikum för att kriga, då var det Kristina som var riksföreståndare, en ärofylld uppgift som krävde sin man/kvinna. Kristina skötte alla ekonomiska uppdrag så väl, att hon så småningom blev Sveriges främsta finansär. Även då hon på 1620-talet förstärkte att hon är så dödligt sjuk tar hon ett omfattande ansvar för ekonomin och sitt testamente. Det blir bara för de efterlevande att pricka av det som Kristina så väl förberett för dem. Kristina undanber sig en pampig begravning, detta ser hon som en onödig utgift, men senen ser ändå till att hennes jordfästning blir så värdig den kan bli för en kunglighet.

Stinas sammanfattar kvinnornas ställning på Nyköpingshus: "Det är inte rättvist med synen på kvinnor i äldre tider som offer, när många i själva verket var både driftiga och kunniga. Var stolta över er anmoder, Brita Larsdotter, hon var en mycket viktig spindel i nätet på Nyköpingshus och hade full koll."

Maja Svärd/Annica Triberg

Vår ordförande har ordet

Kära släktingar!

Ett nytt decennium har börjat - tiden sedan sekelskiftet år 2000 och fram till idag har gått fort. Det är väl inte bara jag som tycker så? Ett aktivt liv med mycket som händer runt omkring gör naturligtvis att man upplever att tiden rusar iväg, oavsett arbetsliv eller pensionärstillvaro - en uppfattning som jag delar med många i min omgivning.

Nu har vi våren och sommaren framför oss och vi kan börja planera för vad som behöver göras med bostaden, sommarhuset, trädgården, båten, semestern eller vad vi nu har omkring oss. Vi lägger snöskuffeln långt ner i "minnesluckan" och lämnar den vackra snövita vintern bakom oss och ser förhoppningsvis fram emot en skön, grön sommar!

Jag har blickat tillbaka till år 1967 då släktföreningen formellt bildades. Släkttöten har under åren hållits 26 gånger

Klarspråk på Sabelskjöldens tid

Hur pratade man egentligen på Sabelskjöldens tid? Vår uppfattning om 1600-talets språk bygger nästan uteslutande på det skrivna språket i officiella dokument. Det är skrivelser till maktthavare, juridiska dokument, religiösa skrifter med mera, där sirliga formuleringar och högravande vändningar var det normala. Talspråket finns bara sporadiskt nedskrivet och då alltid av någon annan än den talande, skrivkunnigheten var ju mycket begränsad hos "vanligt folk".

Naturligtvis kunde också 1600-talets människor ryta till och använda mustigt språk, kanske till och med mustigare än det vi idag använder. Här är några exempel på klarspråk från Sabelskjöldens tid.

Ingrid Håkansson var inte Sabelskjöldare men tillhörde kretsen kring folket på Bråhult. Hon var faster till Olof Meurling, kyrkoherde i Kristdala. Ingrid gifte sig med borgaren Carl Spaak, rådmann i Vimmerby. Den 24 april 1678 berättar rådstugurättens protokoll att Ingrid fällt nedsättande omdömen om borgerskapet i Vimmerby och kallat dem för källkborgare. Ingrid försvarade sig och genmålade att hon bara sagt att "hon bor ibland satar och djävlar och giver dem djävulen alla samtliga".

Kornetten vid Smålands kavalleriregimente Axel Kessel var gift med Jöns Sabelskjöldens dotter Elisabet. Axel hade tydligen kort stubin. 1686 anmälde kyrkoherden i Kristdala att Kessel

och orter som besökts är Kristdala, Nyköping, Eksjö, Kalmar, Gränna, Hedemora, Växjö, Linköping, Tranås, Vetlanda, Flen, Vadstena, Norrköping, Nyköping, Söderköping, Skeviks Gård i Gustavsberg, Bråbo och Blacksta - vissa orter har alltså besökts flera gånger. Vi har för nästa årsmöte lördag den 28 augusti i år bokat Kalmar slott, skriv redan nu in detta i din agenda! Separat inbjudan kommer senare.

Föreningens medlemmar har säkert fina minnen från dessa träffar. Jag vill att ni som är trogna besökare berättar för andra medlemmar som sällan eller aldrig besökt någon släkträff, att det är då man upptäcker vidden av vår förening. Vid varje släkttmöte finner man nya släktingar! Börja prata med varandra, berätta något om er själva och var ni kommer ifrån, det är då som man upptäcker hur banden flätas i varandra. "Trevligt att träffas, vi brukar ju ses men inte visste jag att vi var släkt", ja, det är så många samtal börjar och nya släktingar upptäcks!

Fråga gärna efter vårt medlemsregister - du är kanske släkt med din granne utan att veta om det! Birger Bring ställde i fjolårets Sabelskjöldarn frågan "Hur många ättlingar är vi egentligen"? Ja nog finns det anledning att börja forska lite mera, för att kanske finna sina "nya" släktingar.

Rolf Svensson, ordförande

hade fått ett utbrott i prästgården och överfallit kyrkoherden med starka eder, han slog med piska i bordet, kastande brödet på golvet och fatet i väggen, givande både den helige ande, biskopen och alla hans präster "7000 dieflar".

För övrigt kan nämnas att Elisabet Sabelskjöld/Kessel blev änka tidigt med nio barn. Helt problemfritt var inte det. En Johan Hirner vid Upplands regemente uppvaktade en av döttrarna, men fick avslag av Elisabet. Som hämnd för nederlaget "besov" han då Elisabets äldsta dotter Greta Kessel!

Ibland kunde det bli aktuellt med den omvända ordningen, det vill säga att omskriva en smält pinsam händelse med överlättande språk. Självaste Karl Jönsson Sabelskjöld råkade ut för ett sådant tillbud, då han efter en bättre fest råkade skriva på testamentet efter Brita Rosenstråle, vilket han senare ångrade. Han ursäktade sig med att han skrivit på dokumentet när han "uti andra tankar var och som lustigast uti dryckesmal vistades".

Birger Bring

Källor: Sture Heiding/Sven Bankeström: "Om ätten Sabelskjöld och livdragonen Carl Sabelskjöldens avkomlingar." Sven Bankeström: "Från flydda tidens Kristdala och Tuna län."

FRÅGA SLÄKTEN

Är vi släkt med "Fallebogöken"?

Vid flera tillfällen har släktföreningen fått frågan om den kände kvacksalvaren och luredarens Fallebogöken var en sabelskjöldssättling. Svaret är nej, men hans historia är ändå lockande läsning!

Karl Johan Nilsson/Fallenius/Roback (göken hade många namn) var alltså inte själv sabelskjöldare, men hans son Karl Vilhelm gifte in sig i sabelskjöldssläkten. Han gifte sig, trots faderns vilda protester, med symamsell Wilhelmina Josefina Kjörling, barnbarn till kantor Körling i Kristdala.

Fallebogöken började som bonde på föräldragården i Fallebo i Kristdala, men blev snart handlare i Döderhultsvik. På grund av vidlyftiga lånetransaktioner med förfalskade borgenärer var Fallebogöken, som var kristdalabornas öknamn på handelsman Nilsson, tvungen att avvika till Amerika. Där bedrev han snart kvacksalveri i stor skala. Doktor Roback, som han nu kallade sig, sålde bland annat flytande elektricitet, menade att han kunde uppväcka döda, han sålde kärlekspulver och mycket mera.

Den som vill veta mer om denne skojare kan läsa författarinnan Barbro Lindgrens bok "Fallebogöken - den sjunde sonen av en sjunde son" om Fallebogökens hyss, en synnerligen underhållande läsning. Barbro är själv ättling till doktorn och är dessutom sabelskjöldare.

Birger Bring

Sabelskjöldare tog OS-guld

Vid de olympiska spelen i Vancouver vann som bekant Björn Ferry guld i skidskyttets jaktstart. Björn har en del av sina rötter i Kristdala och i Sabelskjöldsläkten.

Björns farfarsfar Adolf Julius Gustafsson var född 1873 i Mellingerum, Kristdala. Adolf Julius tog namnet Ferry. Hans mor, Kristina Katarina Persdotter hade dubbel sabelskjöldsanslutning. Hennes anor leder till systrarna Ingeborg och Elisabet Sabelskjöld.

Vi ber att få gratulera vår släkting så här i efterhand.

Marianne Linden

Fliseryds bortglömda kyrkklocka

I maj 2009 reste jag till Sverige igen för att träffa gamla och nya vänner. Detta var mitt fjärde besök och jag återkommer gärna. Min reserutt var inte planerad i detalj, så jag bestämde mig för att ta en titt på Fliseryds kyrka, där min mormors morfars föräldrar döptes år 1815.

Kyrkan var en underbar syn. Jag har alltid varit fascinerad av de gamla kyrkorna i Skandinavien. De står likt levande påminnelser om tider som annars skulle glömmas bort. När jag letade runt i vapenhuset märkte jag att dörren till tornet inte var låst. För mig var det en inbjudan, så jag tog mig upp för den smala trappan. På den första våningen jag såg den massiva gravstenen från 1500-talet över Gottfrid Hindricksson, före detta befallningshavande vid Kronobäcks kloster i närheten av Mönsterås. Jag klättrade vidare upp för stegen till klockstapeln. Jag började fotografera de två stora klockorna (som en riktig turist), när jag såg ett bekant namn på den äldre, större klockan. Där stod: "SABELSKIOL".

Jag kunde inte tro mina ögon! Hela inskriptionen på klockan lyder: "Magnus Stråle: Elisabet SABELSKIOL. Peder WLFSA: Britta SABELSKIOLL. MAGNUS PETRI: pastor i FLISARYD: IHS : D. 16 JUNI 1651: D.P.S. : POS "

Det var uppenbart att familjen Sabelskjölds inflytande en gång var stort i detta område, och jag var ivrig att lära mig mer. Jag kontaktade Birger Bring om klockan och han berättade att ingen han kände till var medveten om att den ens existerade. Uppenbarligen har detta fantastiska föremål från Sabelskjölds glansdagar fallit i glömska.

Ursprunget till klockan, lärde jag mig, går tillbaka till Sabelskjölds tidigaste historia. Carl Jönsson Sabelskjöld gifte sig med Magdalena Strang och de fick två döttrar, Elisabet och Brita. Flickorna gifte in sig i släkterna Stråle af Ekna och Ulf-sax. Dessa familjer var mäktiga och mycket rika familjer i Småland vid denna tidpunkt. Det var mycket lämpliga giftemål för en nyadlad ätt som Sabelskjöld.

Elisabet var född omkring 1616. Hon gifte sig 1644 med löjtnanten Magnus Stråle vid Småland kavalleri. Elisabeth dog 1659 och hon och Magnus är begravda i Högby kyrka. Familjen Stråle ägde flera gårdar i Fliseryds socken. En av dem var gården Åseboholm¹⁾ i västra delen av Fliseryd socken. Det ska också noteras att år 1662 gifte sig Elisabets halvbror Jöns Sabelskjöld med Magnus Stråles syster Märta.

Brita Sabelskjöld föddes omkring 1619. Någon gång innan 1642 gifte hon sig med löjtnanten Per Nilsson Ulf-sax. Familjen Ulf-sax familj ägde stora landområden runt Vetlanda.

Lilla bilden: Teckning av Fliseryds gamla kyrka från 1753. Stora bilden: Granhults kyrka, där klockstapeln troligen har stor likhet med den gamla klockstapeln i Fliseryd.

Hon dog år 1690 och är troligen begravd med Per på Lemnhult i Jönköpings län. Det sista namnet på klockan är Magnus Petri, kyrkoherde i Fliseryd från 1613 och fram till sin död 1658.

Tvårtemot vad som är vanligt idag hängde inte den gamla klockan i ett kyrktorn när den var ny, utan på den här tiden skulle klockan hänga i ett separat torn där den var säker i händelse av en brand. Eftersom de flesta kyrkorna var av trä på den tiden var bränder vanliga. Något så värdefullt som en massiv klocka i brons skulle inte förvaras på ett så riskabelt ställe som i ett kyrktorn.

Fliseryds gamla kyrka byggdes mellan 1290 och 1318. Den var av trä och typisk för kyrkorna i Småland vid den tiden. Den enda avbildning som finns är en teckning av Petrus Frigelius från år 1753. Hans teckning ger dock inte oss någon information om storlek eller lokalisering av klockstapeln. En annan kyrka i området, som fortfarande är kvar från denna tid, är Granhults kyrka. Den är från 1217 och bär en anmärkningsvärd likhet med den gamla kyrkan i Fliseryd enligt Frigelius' avbildning. Ett foto från 1906 visar Granhults klockstapel i förhållande till kyrkan. Det är troligt att Fliseryds gamla kyrka med klockstapel såg ut ungefär som bilden.

1651 behövde Fliseryd en ny klocka. Den gamla klockans upphängningsanordning hade brutits av och klockan var inte längre användbar. Före omgjutningen vägde klockan 620 kilo. En kollekt togs upp inom socknen för att gjuta om och utöka klockan. Detaljerna om detta arbete är väl dokumenterat i Fliseryds gamla kyrkböcker. För år 1651 står bland annat följande:

"På thetta året uti juni månad låto vij här wti Fliserydz socken omstöpa vår stora klocka, hvilken märklorna voro sönder på. Henne omgjorde Lars Persson och Arvidh Larsson i Jönskioingh boendes. Till arbetslön bekommo the itt hundrat och otte deler vitt mynt." Uppenbarligen bidrog också Brita Sabelskjöld och Per Ulf-sax med något till klockan, men detta nämns inte i notisen.

Fliseryd hade fått sin nya klocka! Allt verkade gå bra till den 6 juni 1811, då en brand bröt ut i Fliseryds gård nära kyrkan. Elden spred sig och kyrkan förstördes. Eldsvådan var så omfattande att även klockstapeln fattade eld och den enorma klockan troddes ha gått förlorad. Lyckligtvis fanns arbetaren Carl Krants i närheten, en beslutamsam man som trotsade eld, rök och värme. Han hämtade vatten från Emån, alldeles bredvid kyrkan, och hällde på klockan upprepade gånger för att förhindra den från att smälta av värmen. Hans ansträngningar gick inte obelönade. Enligt kyrkboken fick han 3 riksdaler, 16 shilling banco för "frälsning av kyrkklockorna".

Församlingen kunde alltså rädda sin vackra klocka, men

hade nu ingen kyrka. Biskopen i Växjö ansåg att Fliseryds kyrka hade befunnit sig för långt ut i den västra kanten av socknen. Det beslutades att när den nya kyrkan skulle byggas så skulle den flyttas till byn Åby, som är mer centralt beläget. År 1818 invigdes den nya stenkyrkan och den lilla byn Åby blev nya Fliseryd. Klockan hängde ursprungligen i en fristående klockstapel nära kyrkan, men år 1880 byggdes ett vackert torn till kyrkan och klockan fann sin nuvarande plats där.

Jag vet inte hur intresserad kyrkoherden i Fliseryd är av att ha folk som klättrar i kyrktornet, men om ni får chansen att ta en titt på klockan, så rekommenderar jag verkligen er att göra det!

*Gary Jacobson
Rochester, Minnesota*

1) Mer om gården Åseboholm finns på föreningens webbplats.

Trivsamt släkträff på Nyköpingshus

”Detta är förvisso det största och finaste uppdrag jag har fått i hela mitt liv, att se så många adliga människor här inträda. För detta är inga vanliga människor, inte kreti och pleti, utan kvinnor och män, alla nedstigande från adeln.”

Så inledde skådespelaren och sörmlandsprofilen Lasse Lindberg i 1600-tals dräkt 2009 års släktemöte på Nyköpingshus. Med lutan i sin hand ropade han ut sitt budskap över släkten:

”Här finns inte en röd blodsdroppe, endast blått blod rinner i dessa ådror,” förkunnade han till allmänt fröjd och jubel.

I strålande augustisol hölls lördagen den 29 augusti gästbad på Nyköpingshus för ett hundratal tillresta ättlingar till ryttmästaren och majoren Carl Sabelskjöld och hans hustrur i de båda äktenskapen, Magdalena Strang och Ingeborg Rosenstråle.

Han fortsatte att tala om hur Carl, i januari månad 1590, fötts av sin moder Brita Larsdotter, hertig Karls, sedermera kung Karl IV, fatburshustru, samt fadern Jöns Mårtensson, fogden på Nyköpingshus. Brita Larsdotter blev några år senare amma åt hertigparets dotter prinsessan Kristina och sonen Carl blev lekkompis med prins Gustav, som föddes 1594.

Det blev sedan Gustav, som den dagen han kröntes till kung Gustav II Adolf den 12 oktober 1617 adlade sin lekbrod-er Carl, som då tog sig namnet Sabelskjöld. Men om dessa och de manliga krigen skulle inte denna dag handla.

Den goda stämningen från borggården följde med in i

gästbudssalen där de dunkla källarvalven pryddes av gobelänger från alla Sörmland kommunvapen och de dukade långborden lystes upp av ljus i höga tennljusstakar.

I Brita Larsdotters källarvalv

Här i Brita Larsdotters vin- och matkällare, numera gästbudssal, serverades en 1600-talsinspirerad måltid, bestående av vilt-marinerad fläskfilé med äppelsås till honungsrostade rotsaker. Kanske skulle vi, för att bättre smälta in, denna dag ha kommit ditresta i tidsenliga 1600-talsdräkter.

Det kändes stort och litet märkligt att sitta i de källarvalv där Brita Larsdotter för dryga fyrahundra år sedan härskade över såväl källar- som linneförråd och tjänsteandar både inne i slottet och ute i spinnerierna och i kungsladugårdarnas mejerier.

Dagen till ära fanns även Brita Larsdotter, fatburshustrun, med i form av en autentisk modell, för dagen utlånad från Sörmlands Museum. Brita var dotter till kyrkoherden i Helgona pastorat i Nyköping, Laurentius Andreae och hans hustru Mariet. Då hon den 7 juli 1587 gifte sig med fogden Jöns Mårtensson bekostades deras bröllop av hertig Karl. 1588 utsågs hon till fatburshustru på Nyköpings slott. Hon representerade då en av dåtidens kunniga kvinnor, med stort ansvar över kungens slott och tjänstefolk. Genom sin fader kyrkoherden hade hon fått lära sig läsa, skriva och räkna. Historien

förevisades, tillverkad någon gång under åren 1662-1700 av guld-smeden Hans Persson Bergman i Vimmerby,

Sedan samlades alla åter i gästbudssalen. Där höll Stina Palmblad Eriksson från Sörmlands museum ett föredrag om de arbetande kvinnorna på hertig Karl Nyköpingshus.

”Jag ryser” inledde hon på sin sjungande finlandssvenska, ”när jag ser er alla sitta här, för ingen har sådan rätt att sitta här som just ni, anförvanter till Brita Larsdotter. För det var just här i dessa källarvalv, som Brita Larsdotter, er anmoder, en gång hade sina mat- och vinförråd”, sade hon. Mer om detta i en separat artikel på sid 8.

Laurentius Andreaes Allhelgonakyrka

Den innehållsrika dagen avslutades med en promenad till Allhelgonakyrkan, den kyrka där Brita Larsdotters fader, kyrkoherden Laurentius Andreae haft sitt ämbete. Där förevisades ett antal silverföremål från 1600-talet.

Då den bleka augustisolen började dala bakom murarna i Nyköpingshus var det dags för hemfärd. Många kontakter hade under dagen knutits mellan olika anförvanter och alla vände hemåt en smula rikare och klokare. Några åkte norrut till Boden andra söderut till Trelleborg. Många av oss kom från Småland där släkten Sabelskjöld kom att bli kvar i bygderna runt Kristdala och Landsbro. I dag finns det ättlingar runt om i världen, alla härstammande från Brita Larsdotter.

Själv slogs jag under dagen av tanken att vi kvinnor, ättlingar till Brita Larsdotter, har blivit starka och kloka kvinnor, ett arv som hon lämnade efter sig att varsamt förvalta.

*Siv Grönwald
Ättling i trettonde led från Brita*

Ett längre referat från släkträffen finns på vår hemsida www.sabelskjold.se. Den som vill se Lasse Lindberg ”live” kan gå in på You tube. Sök på följande: <http://www.youtube.com> - sökord: Sabelskjöld

förmåler inte om hon även behärskade latin.

Kung Gustav Vasa var en kung som ville ha ordning och reda på rikets tillgångar och hade gett order om att det skulle föras bok över allt i förråden på de kungliga slotten. Ännu i dag finns anteckningar bevarade på Sörmlands museum, där Brita Larsdotter noggrant nedtecknat vad som fanns i de kungliga förråden.

Visor och anekdoter från hertig Karls tid

Lasse Lindberg, som underhöll under dagen med anekdoter från hertig Karls tid, sjöng visor till luta och spelade 1600-talsmelodier på blockflöjt och berättade om vad som skett i dessa källarvalv. Han berättade, hur kung Birger Magnusson den 11 november 1317 inbjudit sina två bröder Valdemar, hertig av Finland, och Erik, hertig av Västergötland, till Nyköpingshus för ett gästbad som slutade med att bröderna togs tillfångna för att sedan få svalta ihjäl i fångelsekornet på Nyköpingshus.

Men denna dag var det bättre förplågnad och dagen till ära serverades kaffe och tårta, där konditorn försett samtliga tårter med det sabelskjöldska vapnet, en trevlig gest som avslutning på en god middag.

I samband med en bensträckare på borggården och ute vid vallgravarna samlades sedan släkten på en grässlånt för grupp-fotografering. Det blev inget lätt uppdrag att hitta alla inne i källarvalvens skrymslen och vrår. Några hade försvunnit in i det rum där den sabelskjöldska brudkronan i förgylld silver

Dags för årsmöte!

Lördagen den 28 augusti 2010 är alla släktingar välkomna till Kalmar slott på årsmöte. Mer information kommer att skickas ut separat, men boka redan nu in dagen i agendan.

Regenternas kamp om Bråhult

Den som vill lära känna släktens hemtrakter gör klokt i att planera in en resa till småländska Bråhult. Gården Bråhult ligger i dåvarande Kristdala socken, nuvarande Oskarshamns kommun. Gården är känd från medeltiden och var tidigt huvudgård i ett stort gårdskomplex med många gårdar i Kristdala socken och flera angränsande socknar. Gårdens medeltida historia har behandlats av Maria Andersson i en C-uppsats vid Linköpings Universitet. Ur uppsatsen citerar vi följande:

"I Kristdala låg Bråhult, huvudgård för Bråhultskomplexet. Efter 1300-talets mitt förvärvades en stor mängd jord av Claus Ruska vilken samlades under gården Bråhult. Efter Claus Ruskas död ärvdes godscomplexet av hans son Lydike och när han i sin tur dog såldes egendomen av Lydikes änka till drottning Margareta och kom på så sätt att bli kronojord."

I slutet av 1500-talet anställde kung Johan III skotska krigare till den svenska armén. En av de skottar som kom till Sverige var Hans Strang. Hans lånade ut pengar till kungen och fick som pant ett flertal av de gårdar i Kristdala socken som drottning Margareta en gång köpt, bland dem Bråhult.

Strang gifte sig med Carin Bagge av Berga och fick två döttrar, Magdalena och Carin. När sedan Magdalena gifte sig med Karl Jönsson Sabelskjöld blev Sabelskjöld innehavare av panten, det vill säga ett anseeligt antal gårdar i Kristdala socken, med Bråhult som huvudgård. Det bör påpekas att Sabelskjöld inte ägde gårdarna utan bara innehade dem som säkerhet för svärfaderns utlånade pengar.

Vi vet inte hur stor fordran som Hans Strang hade på Johan III, men uppenbarligen skulle det ha varit mera lönsamt att behålla gårdarna än ett pengarna återbetalades, så Karl anhöll om att få äganderätten till gårdarna. Detta lyckades också, och 1649 fick Sabelskjöld gårdarna i donation av drottning Kristina, för sig och sina manliga bröstarvingar, mot att han för all framtid avstod sin fordran gentemot kronan. Ett framsteg förvisso, men glädjen blev kortvarig. 1654 ändrades den politiska situationen dramatiskt. Drottningen abdikerade, lämnade landet och kom så småningom till Rom, där hon konverterade till katolicismen.

Ny regent i Sverige blev Karl X Gustav. Det var nu slut med den generösa tilldelningen av gårdar till adeln. I stället började nu kungen att återkräva en del av det, som delats ut av drott-

ning Kristina. Första steget var den så kallade fjärdepartsräfsen. Detta innebar att en fjärdedel av de gårdar som tidigare förlänats adeln skulle övergå till kronan. I lantmäteriets arkiv finns en karta från 1654 över "Wälb. Karl Sabelskjöldes gårdar som hör till sätesgården Bråhult". Kartan utarbetades på uppdrag av landshövdingen i Kalmar och var säkerligen avsedd som underlag för den kommande fjärdepartsräfsen. Kartan ger klart besked om att Sabelskjöldarnas sätesgård låg på slutningen mot Bråhultesjön där nu Släktföreningen Sabelskjöld låtit sätta upp en skylt som markerar platsen.

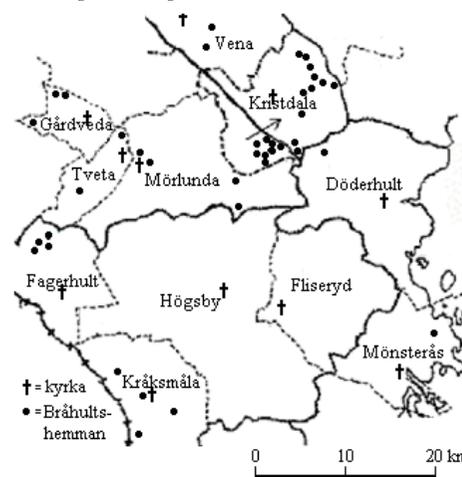
Räfsten nådde mycket riktigt Bråhult året därpå, och Karl var tvungen att lämna ifrån sig Applekulla och en gård i Bjälbo. Dessutom återgick de övriga gårdarna till panträtt och kunde alltså lösas in om kronan återbetalade sin skuld.

Ännu hårdare gick näste regent, Karl XI, fram. 1689 återtog kronan samtliga Sabelskjöldes gårdar i Kristdala. Ingen ersättning utgick med motiveringen att avkastningen hade varit så hög att lånet från 1577 kunde anses återbetalt. Huvudman för släkten var nu Jöns Sabelskjöld. Han fick sitta kvar på Bråhult men nu som kronoarrondator.

Som bekant utlocknade ätten Sabelskjöld på manssidan i och med att Jöns son Carl dog under Karl XII:s fälttåg 1701. Carls änka Elisabet Duraeus dockte visserligen kvar på gården till sin död 1709, men hon måkade inte med att betala arrendet, så andra arrendatorer hade då tagit över på Bråhult.

Namnet Sabelskjöld försvann visserligen i och med att Carl Sabelskjöld dog någonstans i Baltikum 1701, men släkten fördes vidare på kvinnolinjer. Alla de sex "välborna jungfrurna" på Bråhult gifte sig med bönder från trakten, och så kom det sig att sabelskjöldsättlingen fanns kvar på Bråhult långt senare, och gör så än idag. 1727 skatteköptes Bråhult och har därefter varit privatägt. På slutningen ned mot Bråhultesjön kan man än idag se resterna efter hus, som en gång bebotts av medlemmar av familjen Sabelskjöld.

Gary Jacobson och Birger Brång
Källor: 'Stormän, bönder och landbor – jordägoförhållanden i 1500-talets Kalmar län och Öland. C-uppsats, Ht 2007 av Maria Andersson Linköpings universitet. Institutionen för Tema. Avdelningen för Geografi

Bråhult godskomplexets ungefärliga utspridning i undersökningsområdet, undantaget Kläckeberga socknen i Norra Møre härad. Källa DMS 4:4 samt 4:2. Egen bearbetning av författaren

En småländsk pionjär i Lapland

Vår släkting, tillika min farmors morfär, var en riktig pionjär. Samuel August Samuelsson, SA kallad, föddes den 5 februari 1834 i Systertorps by i Kristdala, Kalmar län. Gården hade varit i släktens ägo alltsedan 1465 och man kan undra varför inte SA blev bonde i sin småländska hembygd. Med sannolikhet berodde det på att han inte var äldste sonen; det var denne som skulle överta gården, och vidare att han var studiebegävad. Efter läroexamen i Göteborg sändes SA av ett missionssällskap till deras "lappskola" i Bastuträsk, som byn Gunnarn i Västerbotten hette på den tiden. Han ändrade samtidigt sitt namn till Blomqvist.

SA kom till Gunnarn sommaren 1858 efter en lång och mödosam resa. Han hade sällskap med kollegan Gärdlund, som sedan blev lärare i Skarvsjöby. Vid ankomsten till Gunnarn gick SA in i en gård, för att fråga om vägen. Gårdens kvinnor bakade tunnbröd och en av dem, Erika Carlsdotter, bjöd SA att smaka. Det sägs att SA viskade till sin följeslagare att "den flickan skall bli min hustru". På hösten samma år, bara några månader senare, stod bröllopet mellan den 24-åriga byskolläraren och den 19-åriga Erika.

De berättelser som finns om SA ger bilden av en klok och rättträdig patriark. Driftighet och företagsamhet går som en röd tråd genom hans liv. Förutom lärarkallet drev han dessutom både ett av byns större lantbruk, som han skötte föredömligt, och en lanthandel. Det uppsving som Gunnarnbygden fick under 1800-talets senare del har SA utan tvekan stor andel i. SA fungerade även som lapptillsyningsman och behärskade lappskan. Jakt var en av SA:s käraste sysselsättningar och skindor fullastade med skinn på väg till marknaden i Lycksele var inte ovanligt. Han var en säker skytt och det finns gott om berättelser om hans fabulösa träffsäkerhet.

SA var en förtroendemän i olika sammanhang. Bland annat berättas att han ofta anförtroddes uppgiften att lotsa såväl landshövding som biskop vid deras tjänsteresor till Stensele och Tärnaby. SA fick uppleva kommunikationernas välsignelse, som han drömt om, när väg bröts mellan Gunnarn och Stensele och hans dotterson kunde skjutsa honom i sin öppna Ford till en annan dotterson. När han kom fram var hans första ord: "Jag har rott och burit alla mina barn hit till kristning, men idag fick jag bara sitta och hålla i hatten!"

År 1923 var inlandsbanan färdig men sträckan Vilhelmina – Storuman var ännu inte invigd. SA ville absolut få uppleva triumfen att åka tåg så han bad förmannen att få följa med tåget till Storuman. "Det går inte, vi har bara gruståg, inga persontåg, och på grustågen måste man stå och hålla i sig", blev svaret. "Har någon fallit av då?", frågade SA. "Nej visst inte", sa förmannen. "Ja, nog skall jag hålla i mig", sade SA, och så fick han före sin död uppleva den verkliga sensationen, att åka tåg.

SA fick fira sin nitioårsdag och var då alltjämt pig och vital, som han alltid varit. Ett par månader senare avled han av lunginflammation. Men för oss lever minnet av denne pionjär alltjämt.

Kurt Norrberg, sabelskjöldare

Vad har släktföreningen betytt för dig?

Barbro Lindgren, Linköping (namne med barnboks författaren, som också hon är Sabelskjöldare):

"Jag är upp vuxen i Tuna och jag växte även in i föreningen, då mamma var en Sabelskjöldare och även pappa Hugo Ek var engagerad. Pappa har skrivit om brudkronan i boken "Om ätten Sabelskjöld och livdragonen Carl Sabelskjöld avkomlingar". Intresset kom mer och mer som vuxen, det känns bra att ha en tillhörighet. Jag har varit på några släkträffar. Jag vet att pappa och mamma var på bröllop där bruden blivit brudkronan."

Berne Andersson, Åstorp:

"Jag ville veta var jag kom ifrån och började göra ett släkträd. Sedan dess har forskat mycket om släkten Sabelskjöld, inklusive Rosenstråle, Stålar, Stråle af Ekna med flera, och har kommit långt. Jag har också gjort inlägg på hemsidan, titta gärna där! Det har varit kul att vara med på släkträffarna!"

Niklas Ammert, Nybro:

"Vi härstammar från Sabelskjöld på morfars håll. Vi kom med i föreningen när Birger Brång kom, som numera sitter i styrelsen, ringde upp min mor och sa att vi hade amerikanska släktingar, som sedan kom och hälsade på. Morfars släkt var stutare så det blev lite extra roligt att ha "adliga" anor, det kändes som en uppgradering! Morfar berättade att vi var släkt med Greta Garbo, minns jag. Jag är historielärare på Linnéuniversitetet i Kalmar och förstås att vår egen historia är extra intressant."

Marianne J Widelund, Hudiksvall:

"När jag och min syster gifte oss med dubbelbröllop i Hudiksvall hade vi den tunga brudkronan på en kudde bakom oss. I stället hade vi blommor i håret. Det måste ha varit ganska omständligt att få brudkronan fraktad hit, men vet inget om hur det gick till. Mamma var mycket intresserad av släktföreningen och när hon dog ville min syster och jag fortsätta att vara medlemmar. Jag jobbar som lärare och använder mig ibland av litografin på vår vapensköld i undervisningen."

Sofia Svensson-Kastman, Oskarshamn:

Jag har alltid varit intresserad av mina rötter. Min familj är aktiv i föreningen, och på så sätt har jag fått vara med på släktmöten och släkträffar. Min farmor släktforskade på sin fritid och hon hade även hand om kronan, som pappa har nu. Som bonus har jag fått höra släkthistorien många gånger. Därför har jag bestämt mig för att bli medlem i Sabelskjöldska släktföreningen.

Intervjuer: Annika Sabeljö